אילעא וטוביה. עדי הלוחה היו קרובין אל הערב: **מתני' לפני אוהו בית דין.** שנתחייב בו: **אין סותרין.** לחזור ולישא וליתן אחולי יזכה: **אילו היינו.** בימים שסנהדרין דנו דיני נפשות לא נהרג בה אדם כדמפרש בגמרא שנדקו את העדים בדבר שלא ידעו להשיב: **לף.** אם היו עושים כן היו מרבין שופכי דמים שלא יראו מב"ד: **גמ' מפני זכותה של ארץ ישראל.** אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות: **מה ת"ל כשעריך.** שופטים ושוטרים תתן לך וגו' (ט): **אתה מושיב כו'.** אתה חייב להושיב בכל פלך ופלך כו'. פלך הפרכיה: **אם תמצא לומר שלם הרג.** שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל שמועה עשרה טריפות: **ראיתם כמכחול בשפופרת.** ואין עדים מסתכלין בכך. שפופרת קנה חלול שנותנין בו כחול לכחול עינים. מכחול הוא קיסם דק שבו נוטלין הצבע מתוך הקנה: **ורבנן.** דמחייבי מיתה על הערמה היכי דייני באיזו עדות הם הורגים הואיל ולאו הכי בדקי: **משיראו כמנאפים.** משיהגו ענין ניאוף ששוכבין בקירוב בשר ומוהגים כדרך תשמיש:

הדרן עלך כיצד העדים

היה מעגל כמעגילה. טחין היו גגותיהן בטיט והגגות לא היו משופעין אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים וטחין אותן בתחיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד ודוחפה לצד השיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה (לצד) והטיט מתמרח ומחליק ובדחיפתו קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ושם העץ מעגילה: **היה משלשל בחבית.** מן הגג: **היה יורד.** ההורג בסולם ונפל מן הסולם והרג נגופו את חבירו גולה דכל הני דרך ירידה בעינן כדמפרש בגמרא ויפל עליו (י): **אבל היה מושך.** ונשמטה מעגילה מידו ונפלה:

גמ'

אילעא וטוביה קריביה דערבא (א) הוה (ב) סבר רב פפא למימר גבי לוה ומלוה רחיקי נינהו א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא [א]אי לית ליה ללוה לאו בתר ערבא אזיל מלוה: **מתני'** [2]מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו [3]כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידים אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד של פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג [4]סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ [5]סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם רשב"ג אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל: **גמ'** לפני אותו בית דין הוא דאין סותרין הא לפני בית דין אחר סותרין הא תני סיפא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה נהרג אמר אביי לא קשיא [6]כאן בארץ ישראל כאן בחוצה לארץ דתניא [7]רבי יהודה בן דוסתאי אומר משום רבי שמעון בן שטח [8]ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל: סנהדרין נוהגת כו': מנא ה"מ דתנו רבנן [9][1]והיו אלה לכם לחוקת [10]משפט לדורותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ א"כ מה תלמוד לומר [א] [2]בשעריך [1]בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר: סנהדרין ההורגת וכו': איבעיא להו אחת לשבעים שנה נקראת חבלנית או דלמא אורח ארעא היא תיקו: רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו וכו': היכי הוו עבדי רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו ראיתם הרג שלם הרג אמר רב אשי אם תמצא לומר שלם הוה דלמא במקום סייף נקב הוה בבועל את הערוה היכי הוו עבדי אביי ורבא דאמרי תרוייהו ראיתם כמכחול בשפופרת ורבנן היכי דיינו כשמואל [11]דאמר שמואל [12]במנאפים משיראו כמנאפים:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן [13]הגולין ההורג נפש בשגגה [1]היה מעגל במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו היה יורד בסולם ונפל עליו [2]והרגתו הרי זה גולה אבל אם היה מושך במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו היה

אי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל. מכאן דיש ליזהר בעדי ממון שלא יהו קרובים לא ללוה (ב) ולא לערב:

דלמא במקום סייף נקב הוה. קשה לר"ת דאמרינן פ"ק דחולין (דף יא: ושם) ומפיק ליה מקרא דלא חיישינן להא דאזלינן בתר רובא ואומר ר"ת דודאי (ג) לא חיישינן אלא היה שואל להם (ד)(כדי) שאם (ה)(יכחישו זה את זה או) אמרו דלא ידענין יבטל העדות מידי דהוה אסייף ואריגן דאי (ו)דלא שיילינן חייב (ז)וזה אומר בסייף וזה אומר באריגן (ח)אין זה נכון אע"ג דבסייף ואריגן כו' אמרו אין אנו יודעין הרי זה נכון זה גרוע הואיל ובהרוג גופיה אין יודעים (ט) ומיהו טעם זה אינו מיושב ומאיזה טעם הוא זה דאם לא נשאל להם יהא חייב ואם נשאל ואמרו אין אנו יודעין יהיה פטור ולאיזה שהביא מסייף ואריגן אין הנדון דומה לראיה דהתם כל כמה דלא שיילינן להו אין לנדות מהלב שיכחישו זה את זה אבל כשמכחישין בהדיא דומה שקר שדבר זה אדם רגיל לעלות בדעתו במה הרגו טפי מכליו שחורים או מכליו לבנים אבל דבר שפירש ר"ת בלא טעם הוא שכשאין שואלים להם ואין אנו יודעים אם טריפה (ד) הוא או שלם נהרג חייב ובשביל שנשאל להם ואמרו אין אנו יודעים יהיה פטור לכן נראה דהא דקאמר לא נהרג אדם מעולם לאו דוקא אלא רוב פעמים לא היה נהרג שעל ידי שהוא מרבה בבדיקות אי אפשר שלא יכחיש אחד מהם (ה) חבירו אבל אין לומר דר' עקיבא לטעמיה דחייש למיעוטא גבי חלב (ו)פוטר (בכורות כ:) דהא לא מצינו שום תנא דחייש למיעוטא טפי מרבי מאיר ואפ"ה מודה (ז) היכא דלא אפשר דלא חיישינן למיעוטא בפ"ק דחולין (דף יא:) והכא היינו דלא אפשר מיהו י"ל דאיכא למיקס עלה דמילתא כגון שהיה קרוס של מוח מגולה ולאו שהיה שלם ונא זה ונקבו והרגו (ח):

במכחול בשפופרת. תימה עובד ע"ז ומחלל שבת מאי איכא למימר דהתם לא מצינו למיפטריה והא היכי קאמר לא היה אדם נהרג (ו) וי"ל דמ"מ קאמר שפיר לא היה אדם נהרג משום דלא שכיחי כולי האי כי אם ברוצח ועריות ועוד י"ל דאיכא למימר דאיתם שמחלל אינו טריפה דאם הוא טריפה א"כ אם תזימן לא יהיו חייבין מיתה משום דמצו למימר גברא קטילא בעינן למיקטל והוא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין וכו' היה מעגל במעגילה. ניימיהן (ח) שהיו הגגים שוין ולא היו משופעים כמו שלנו ושבשופים הגג טוחין אותו בטיט ורוצים להשוות טיח הגג ולוקחין אבן עגולה ארוכה קצת ויש לו ג' שיניים ארוכים ומעגלים אותה על פני כל הגג להשוות' (נמי) והיינו (נמי) מעגילה: **משלשל** בחבית כו'. קצת קשה אמאי לא קאמר ונפסק החבל ונפל עליו כדקתני בסיפא ונראה לומר **ונפלה** (ט) שנשמט מידו ולכך לא רצה לומר ונפסק דאם כן לא אתיין כרבי (י) דאמר לקמן (דף ט:) ונפסק אינו גולה:

היה יורד בסולם. יש אומרים דתנא לא זו אף זו קתני לא זו מעגל דודאי יש לחייבו גלות דלמה לא נזהר אלא אף משלשל חבית דשפיר מיזהר שלא ישבר חביתו אם נפל והרג חייב ועוד דלא זו אלא אף זו יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלא יפול אם הרג חייב:

זה הכלל כל שכדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה. מנא הני מילי. אמר שמואל דאמר קרא ויפל עליו וימות עד שיפיל עליו דרך נפילה:

מסורת הש"ס

(א) ל"ל הוו. יעב"ץ, (ב) סנהדרין מה: גיטין כח: כט., (ג) [סנהדרין יד.], (ד) [תוספתא סנהדרין פ"ג ע"ס], (ה) [תוספתא שם], (ו) [ל"ל משפט לדוריתיכם בכל מושבותיכם למדנו כו'], (ז) ב"מ לא., (ח) ל"ל והדרגו. יעב"ץ וכ"ה במשניות, (ט) [דכרים טז], (י) [במדבר לה], (כ) ל"ל ולא למלוה ולא לערב, (ל) רש"ל מ"ז, (מ) ל"ל לא, (נ) [סנהדרין מא.], (ס) עי' מהרש"ל ורש"ל, (ע) ל"ל לאינו פוטר, (פ) [וע"ע במוס' בכורות כא. סד"ה חלב פוטרן], (צ) רש"ל גורס כדאמר,

הגהות הב"ח

(א) גמ' סבר רב פפא למימר. ר"ב הן עובדא קבעה תלמודא הכא משום דשייכא למאי דתני לעיל נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' ומימה אמאי לא קבעה לעיל וי"ל דהך עובדא אתי נמי לקמיה דרבא בהדי הך דהתם לעוזר כו': (ב) תוס' ד"ה דלמא וכו' ותומר ר"ת דודאי אי לא שיילינן להו לא חייש' אלא: (ג) בא"ד הואיל והרוג גופיה אין יודעין לא בעינן מכחישין זה את זה ומיהו טעם זה: (ד) בא"ד טריפה הדא או שלם הדא מייב ובשביל שנשאל: (ה) בא"ד אחד מהם את חבירו: (ו) בא"ד דהיכא דלא אפשר דלא חיישינן למיעוטא כדאיתא פ"ק דחולין: (ז) ד"ה כמכחול וכו' נהרג מעולם וי"ל דמ"מ וכו' נהרג מעולם משום וכו' שהמחלל אינו טריפה וכו' ל"ל אם הוזמר לא יהיו חייבין: (ח) ד"ה אלו הן וכו' בימיהן היו וכו' אלוכה קצת ויש לה בית יד ארוכה ומעגלים אותה על פני כל הגג להשוות הטיח והיינו דקרו לה מעגילה: (ט) ד"ה משלשל וכו' דנפלה דרישא שנשמט מידו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ת"ל בכל שעריך כל"ל (וכ"ה בירושלמי):

מוסף רש"י

לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. שתהא סנהדרין קטנה נוהגת בחו"ל כל זמן שנוהגת בארץ ישראל (במדבר לה כט). **במנאפים משיראו כמנאפים.** מעידין עליהם העדים לחייבן מיתה ומלקות משכבו זה על זה כדרך מנאפים ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת, דלא הזקיקתן תורה להסתכל כל כך (ב"מ צא.).

עין משפט נר מצוה

נד א טוש"ע חו"מ סי' לג סעיף טז:
נה ב מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ז:
נו ג מיי' שם פי"ד הל' יד סמג עשין קב [טוש"מ סי' לז]:
נז ד מיי' שם הלכה י:
נח ה ו מיי' שם פי"ג הלכה מ:
נט ז מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג [עיין כ"מן טוש"מ סימן ל]:
ס ח מיי' פ"א מהלכות אישורי ביאה הלכה יט סמג לאוין לד טור ש"ע אה"ע סימן כ סעיף ל' בהג"ה [וכ"ה אלפס עוד ביבמות פרק ב (דף ז:) וכנ"מ פ"ו (דף קיז:)]:
א ט מיי' פ"ה מהלכות רוצח הלכה ל סמג עשין עה:
ב י מיי' שם פ"ו הלכה יב סמג שם:

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:
במדבר לה כט
2. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק: דברים טז יח

רבינו חננאל

סוגיין דשמעתין דעדים הקרובין בין למלוה בין ללוה בין לערב כולן פסולין: מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו כו'. תניא ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל: מתני' סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מנא הני מילי. דת"ר והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. אם כן מה ת"ל בשעריך. בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך [ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך] ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ואסקינן דרבנן בסנהדרין הוו דייני בבועל את הערוה כשמואל דאמר במנאפים כיון שיראו כמנאפין מתחייבין ולא בעינן עד דמסהדי כמכחול בשפופרת. ולית הלכתא כר' טרפון ור' עקיבא דהוו אמרין ראיתם טריפה הרג או שלם הרג וא"ת שלם שמא במקום ההכאה נקב הוה כו': ירושלמי. כתב כל נכסיו לב' בני אדם כאחת והעדים כשרים לזה ופסולים לזה ר' יוחנן אמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה וריש לקיש אמר לא כו':
הדרן עלך כיצד העדים
פ"ב ואלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה כו' עד

פשיטא בר קטלא הוא. תימה אימא במזיד ולא התרו בו וי"ל דהא נמי נפקא לן מבלי דעת דאיכא מבלי דעת יתירא עוד י"ל דהא נמי פשיטא דלא יגלה דעל כרחך קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא:

אלא פרט לאומר מותר. וקשה (ב) דגרי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שגגה ומיירי פרק בלא גדול (שבת דף סח: ופס) בתיוק שנשבה לבין הנכרים וי"ל דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא למעוטי אומר מותר (ג):

ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק. כגילד הרגל (ב"ק דף כו: ופס) פירש רש"י (ג) ממעט ליה ממיתה אבל גלות אית ביה ולא נראה דא"כ לא הוי כמו אידך לכן נראה לפרש דפטור מ)(ממיתה) מגלות (ד)כדאמרינן פרק כילד הרגל (שם ד"ה פרט): **מה** יעד שיש לו רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם וכו'. וקשה דמסתמא כמו כן נימא מה יעד מקום שעומד שם המזיק ויש רשות לניזק להיות בשם ומ"כ קשה דתנן הזורק אבן לרשות הרבים הרי הוא גולה ומוקי לה בסותר כתלו שהוא ברשותו והרג הניזק שהוא ברשות הרבים ואמאי גולה והא בעינן מקום שיהא רשות לניזק ולמזיק ושיהא הניזק במקום שהמזיק עומד בו וי"ל דלא יליף מיניה מקום הכהלה אלא שיש רשות לשניהם לעבר במקום ההכלה: **נשמטה** השליבה (ד). והרגתו השליבה אבל אם הרגו אדם פטור דבעינן דרך ירידה:

ואי בעית אימא הא דאיתלע והא דלא איתלע. ולפי האי מ"בעית אימא כולי עלמא סברי ירידה היא וקשה א"כ אמאי לא קאמר דכולי עלמא ירידה היא הא דאתלע והא דלא אתלע ועוד קשה כי קאמר מעיקרא דכ"ע עליה היא א"כ קשה ברייתא זו לברייתא דלעיל או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה וגרלה לפרש דה"ק דכ"ע דעליה הוי ומיירי במיהדק ה) ובדלא אתלע ולא מיירי בירידה שהיא צורך לעליה דבהא לא פליגי ברייתות והכא הכי קאמר אימא אימא הא והא לגלות ומיירי הברייתא שמחייבה בירידה שהיא צורך לעליה:

היינו

גמ' אמר רבא גרסינן ולא גרסינן ולא גרסינן ולא: **באומר מותר.** סבור שמותר להרוג את ישראל וזהו מזיד שלו: **אנוס הוא.** והיאך הוא קורהו מזיד: **בפתע פרט לקרן זוית.** שלשון פתע הוא בסמוך כדמתרגמי' בתכיף. פרט לקרן זוית אם היה זה יולא ממבוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו וזה בא כנגדו בקרן זוית ולא ראהו והרגו: **שדחפו בגופו.** בלא מתכוין: **להביא ירידה שהיא צורך עליה.** כגון הרולה להכיס ידו בכם וגרזן בידו ומשפיל תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי להכיס בכם ובהשפלתו הרג דלא תימא הואיל וצורך עליה היא פטור מגלות הא כתיב ויפל: **בלא לדיה.** לשון לידוד. שלא מתכוין לגדל לגל שני: **ואשר לא צדה.** שלא מתכוין לזרוק בגדו ובסמוך לו אלא למקום אחרת אבל לא היה יודע שיש שם אדם: **פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע.** א) וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה: **אף כל שיש לו רשות לניזק בו.** יצאה חצר של בעל הבית: **עליה היא או ירידה היא.** נתר דיריה אחיינו והוא היה עסוק בעליה או בתר שליבה אחיינו והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה: **כבר נגעת בו.** הרי נגעת כאן בירידה שהיא צורך עליה והא רבינן לה לעיל לחיובא: **לפניו חייב.** הרג לפניו חייב: **ה"ג** כאן בירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ולאחריו. כל דרך עליה פטור וכל דרך ירידה חייב. הלכך הא דתניא לפניו חייב לאחריו פטור בירידה שלפניו ועליה של אחריו השפיל זרועו כדי להכיס בכם והכיס (ה) מכח לפניו בהשפלתו חייב הרג בעלייתו לאחוריו פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ולאחריו. כגון המכיס ידו בכם עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל לכתפיו ואחז והגביהו להכות לפניו הרג בהשפלתו דרך אחוריו חייב הרג בהגבהתו פטור. והא דתניא בין לפניו ובין לאחריו חייב בירידה שלפניו או שלאחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעליה שלפניו ושל אחריו: **לימא כתנאי.** הך בעיא דרבי אבהו: **לנזקין.** חייב אם לא הרגו אלא הזיקו חייב לנזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין בירידה לעליה כדאמרינן בב"ק (דף כו:) פלגא תחת פלגא ב) לחייב על השוגג כמזיד ואונס כדלון: **הא דאתליע.** חייב שכל שליבה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת היא למטה וירידה היא ואם לא התליעה אין כאן ירידה: **הא דמהדק.** אם היתה השליבה מלא הנקב שהיא תחובה בו ואחוזה יפה יפה אין כאן דרך ירידה ופטור. לא מהדק ירידה יש כאן וחייב: **מתני' מן העץ המתבקע.** יצא קיסם ונתז למרחוק והרג: **גמ' נאמר עץ למטה.** ונשל הברזל מן העץ: **ונאמר עץ למעלה.** לכרות העץ: **יש אם למסורת.** כתה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה ולא לפי המקרא כשאתה קורא ונשל אתה מוסיף הברה של אל"ף או של ה"א בין ו"ן לש"ן ולפי המסורת ונשל כתיב ופירושו נשל שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עצו: הא

גמ' בבלי דעת פרט למתכוין. עי' לקמן דף ט' ע"ב ובתוס' שם ד"ה וכ"ר: שם מה יעד רשות. עי' לקמן דף ח' ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג כאן וכו' והיים בכח הרג לפניו בהשפלתו חייב: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' וקשה ומ"ש דגבי וכו' וחייבין בדאיתא פרק כלל גדול: (ג) ד"ה ואשר וכו' פרש"י דממעט: (ד) ד"ה נשמטה השליבה מתחתיו ונפלה והרגתו השליבה אבל אם נפל האדם והרגו אדם פטור:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא והא לגלות. נ"ב גירסת הרמב"ם לנזקין ומתורץ בגירסתו קושית התוס' (ועמ"ש בנמ"מ פ' שע"ח ס"ק י' י"ל):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה פרט וכו' ובן לזרוק ארבע וזרק שמונה. נ"ב ל"ל וזרק שתים וכ"כ בסנהדרין דף עז: בלשון התוס' ד"ה סתם. [בגמ' דב"ק כ"ו ב' מבואר כמ"ש רש"י כאן ואל"ן]:

מוסף רש"י

יש אם למסורת. כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל, היא אם והעיקר ולא כמו שהוא נקרא (סוכה ד). יש אם למקרא. נתר קרייה אחיינו דהיא עיקר (סנהדרין ד).

רבינו חננאל (המשך)

מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתיא כדמר בר רב הונא ג) טבח שהיה מקצב והכה לפניו למטה גולה. למעלה אינו גולה. לאחריו למעלה גולה. למטה אינו גולה. והא דתני' בין לפניו בין לאחריו חייב בירידה

מסורת הש"ם

ג) ולקמן ט:, ב) ל"ל רבה תוס' בסנהדרין דף סב. רש"ל, ג) ולקמן ט.), ד) [שם.], ה) [שם.], ו) [שם.], ז) ועי' תוס' ב"ק דף כו: ד"ה פרט ותוספות סנהדרין עז: ד"ה סתם יתום, ח) ל"ל רבה. רש"ל, ט) [מות כא], י) ל"ל רבה. רש"ל, כ) [מות כא], ל) [ועי"ש בתוס' שבת עב: ד"ה באומר ותוספות סנהדרין סב. ד"ה ורבא], מ) רש"ל מ"ז, נ) כדפירשנו בפרק כילד הרגל. מהר"ם, ס) עי' במהרש"ל ובמהרש"א,

גליון הש"ם

גמ' בבלי דעת פרט למתכוין. עי' לקמן דף ט' ע"ב ובתוס' שם ד"ה וכ"ר: שם מה יעד רשות. עי' לקמן דף ח' ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג כאן וכו' והיים בכח הרג לפניו בהשפלתו חייב: (ב) תוס' ד"ה אלא וכו' וקשה ומ"ש דגבי וכו' וחייבין בדאיתא פרק כלל גדול: (ג) ד"ה ואשר וכו' פרש"י דממעט: (ד) ד"ה נשמטה השליבה מתחתיו ונפלה והרגתו השליבה אבל אם נפל האדם והרגו אדם פטור:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא והא לגלות. נ"ב גירסת הרמב"ם לנזקין ומתורץ בגירסתו קושית התוס' (ועמ"ש בנמ"מ פ' שע"ח ס"ק י' י"ל):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה פרט וכו' ובן לזרוק ארבע וזרק שמונה. נ"ב ל"ל וזרק שתים וכ"כ בסנהדרין דף עז: בלשון התוס' ד"ה סתם. [בגמ' דב"ק כ"ו ב' מבואר כמ"ש רש"י כאן ואל"ן]:

מוסף רש"י

יש אם למסורת. כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל, היא אם והעיקר ולא כמו שהוא נקרא (סוכה ד). יש אם למקרא. נתר קרייה אחיינו דהיא עיקר (סנהדרין ד).

רבינו חננאל (המשך)

מקצב והכה בין מלמעלה בין מלמטה גולה ואתיא כדמר בר רב הונא ג) טבח שהיה מקצב והכה לפניו למטה גולה. למעלה אינו גולה. לאחריו למעלה גולה. למטה אינו גולה. והא דתני' בין לפניו בין לאחריו חייב בירידה

רבינו חננאל

ת"ר בשגגה פרט למזיד. כלומר אינו גולה. אוקמה רבא דהאי מזיד שאינו גולה באומר מותר שהאומר מותר קרוב למזיד לא מיכפר ליה בגלות. אבל המזיד בר קטלא הוא. בבלי דעת אוקמה רבא פרט למתכוין להרוג בהמה והרג אדם לכותי והרג ישראל לנפלים והרג בן קיימא שאינו גולה: ת"ר אם בפתע פרט לקרן זוית דהוה ליה לעיניי. בלא איבה פרט לשונא. כלומר הני לא סגי להו בגלות. הדפו שדחפו בגופו. או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עלייה. בלא צריה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר. ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק ב' אמות וזרק ד' אמות והיה שם אדם והכהו דלא מיכפר להו בגלות ו) ואשר יבא את רעהו ביער מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם דינו הכי. בעא ר' אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו. ופשט ליה דהיא ירידה צורך עלייה. ומותיב ליה הא דתנן כל שלא כדרך ירידתו אינו גולה מאי לאו כי האי גוונא. ופריק ליה לא לעולם כי האי גוונא גולה ומתניתין כעין קצב שהיה מקצב דתנו ביה ד' בכי. תני חדא לפניו חייב לאחריו פטור כו' ופרקינן לא קשיא. פי' דרך המקצב להעלות הקופין מלפניו ולהורידו לאחריו ואח"כ מחזירו ומעלהו מאחריו ומורידו לפניו ומכה בבהמה הא דתני לפניו חייב לאחריו פטור דרך ירידה לפניו חייב. פי' בעת שמחזיר הקופין מאחוריו להכות על הבהמה כדי לנתחה שזו היא ירידה ממש ובירידה שלאחריו בהחזרת הקופין שהיא כעין עלייה פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור הוא בהגבהת הקופין מלפניו עד שיחזירו לאחריו פטור שהוא דרך עלייה לאחריו חייב שהוא דרך ירידה ג) (ופירשנוהו) [ופירשוהו] בתלמוד ארץ ישראל. א"ר יוחנן טבח שהיה שם אף כל שיש רשות לניזק ולמזיק ליכנס שם דינו הכי. בעא ר' אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו. ופשט ליה דהיא ירידה צורך עלייה. ומותיב ליה הא דתנן כל שלא כדרך ירידתו אינו גולה מאי לאו כי האי גוונא. ופריק ליה לא לעולם כי האי גוונא גולה ומתניתין כעין קצב שהיה מקצב דתנו ביה ד' בכי. תני חדא לפניו חייב לאחריו פטור כו' ופרקינן לא קשיא. פי' דרך המקצב להעלות הקופין מלפניו ולהורידו לאחריו ואח"כ מחזירו ומעלהו מאחריו ומורידו לפניו ומכה בבהמה הא דתני לפניו חייב לאחריו פטור דרך ירידה לפניו חייב. פי' בעת שמחזיר הקופין מאחוריו להכות על הבהמה כדי לנתחה שזו היא ירידה ממש ובירידה שלאחריו בהחזרת הקופין שהיא כעין עלייה פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור הוא בהגבהת הקופין מלפניו עד שיחזירו לאחריו פטור שהוא דרך עלייה לאחריו חייב שהוא דרך ירידה ג) (ופירשנוהו) [ופירשוהו] בתלמוד ארץ ישראל. א"ר יוחנן טבח שהיה

ו) וכן פי' ר"ח ב"ק דף כ"ו ע"ב הוכח בתוספות הרשב"א ובשיטה מקובצת שם: ב) וכן נראה מפסק הרמב"ם הל' רוצח פ"ו הי"ג כפירוש ר"ח דלא כרש"י: ג) פירושלמי אותם מיי דמר רב הונא: ד) אפשר דע"ם הוא והני צריך להגיה בתוכן ע"ש: ה) לפי פירוש זה אשר אחריו הלן הרמב"ם פס"ח מהל' רוצח מדייק לישנא דמתניתין דמן העץ המתבקע נמי אנשמט הברזל קאי:

הא דרב יצחק בר' יוסף בסנהדרין בשמעתא קמייתא (דף ד.): **היינו.** דקא הדר רבי ואמר ועוד למילפיה בגזירה שוה: **פיסא.** רגב גוש עפר כליטי"א בלע"ז: **ואחר תמרי.** והשיר תמריס: **נאנו למחלוקת.** דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע: **מהו דתימא.** הא לרבי ככה כמו דמי ופטור שהרגב היה כח שני קמ"ל שהרגב כגרון והתמריס כקיסם הניתן: **לגרמא.** הוא עץ החריות שהתמריס תלוין אצלו: **ומחיה לזוכפא.** הוא אשכול התמריס המקופלים יחד: **מתני' ר"א בן יעקב.** מפרש טעמא בגמרא: **האב המכה את בנו.** להטותו לדרך (ב) אחרת: **ושליח ב"ד.** המלקה מרבעים לחייב מלקות: **גמ' ליפנות בה.** בני אדם לנקביהם: **ואיכא דמיקרי ויתיב.** ליפנות ביום: **ומצא.** משמע שהוא שם ומצאו נזירת נשל הנחש: **פרט לממציא עצמו.** אמרי כן הוציא הלה את ראשו מן החלון וקיבל האכן במצחו: **ומצא פרט למצוי.** במוכר שדה אחוזתו ג)(וכא לגואלו) כתיב והשיגה ידו ומצא פרט למצוי (ג) אם היתה גאולה זו מצויה בידו כשמכרה אין כופין את הלוקח להחזירה לו ליפדות: **השתא נמי.** כי לא מצא חטובה אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה: **נאו מצוה.** להכותו: **נאו מילתא היא דאמרי.** ראיה טובה מזו היה לי להשיבו מן המקרא עצמו דלאו בחטבה דמצוה דאיירי: **דאי בעי מיטמא אי בעי לא מיטמא.** אותו חייב לך הכתוב כרת אם נכנס למקדש בטומאה זו: **ה"ג דפטור.** מכרת: לרבות

ו) והאמר רב יצחק בר' יוסף אמר רבי יוחנן רבי ורבי יהודה בן רועץ וב"ש ור"ש ור"ע כולהו סבירי להו יש אם למקרא היינו דקאמר להו ועוד אמר רב פפא מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול באנו למחלוקת דרבי א)ורבנן פשיטא מהו דתימא ככח כחו דמי קמ"ל אלא כח כחו לרבי היכי משכחת לה כגון דשדא פיסא ומחיה לגרמא ואזיל גרמא ומחיה לכבאסא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול: **מתני'** ב)הזורק אבן לרה"ר והרג ה"ז גולה ר"א בן יעקב אומר אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה ה"ז פטור זרק את האבן לחצרו והרג ג)אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנאמר ו)ואשר יבא את רעהו ביער ג)מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק ד)(ולמזיק) ליכנס לשם אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות ד)אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד: **גמ'** ה)לרה"ר מזיד הוא ו)אמר רב שמואל בר יצחק בסותר את כותלו איבעי ליה לעיוני בסותר את כותלו בלילה ז)בלילה נמי איבעי ליה לעיוני ח)בסותר את כותלו לאשפה האי אשפה ה"ד אי שכיחי בה רבים ט)פושע הוא אי לא שכיחי בה רבים י)אנוס הוא א"ר פפא י)לא צריכא אלא לאשפה העשויה ליפנות בה בלילה ואין עשויה ליפנות בה ביום ואיכא דמקרי ויתיב פושע לא הוי דהא אינה עשויה ליפנות בה ביום אונס נמי לא הוי דהא איכא דמקרי ויתיב: רבי אליעזר בן יעקב אומר וכו': ט)ת"ר 1ומצא פרט לממציא את עצמו ט)מכאן אמר רבי אליעזר בן יעקב אם משיצתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה פטור למימרא דמצא מעיקרא משמע ורמינהי 2ומצא י)פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאול בקרוב ברעה ויגאול ביפה אמר רבא (ו) כ)הכא מעניינה דקרא והתם מעניינה דקרא ומצא דומיא 2דוהשיגה ידו מה השיגה ידו מהשתא אף מצא נמי מהשתא הכא מעניינה דקרא ומצא דומיא דיער מה יער מידי דאיתיה מעיקרא אף ומצא נמי מידי דאיתיה מעיקרא: הזורק את האבן וכו': א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דמחטבת עצים דרשות דלמא מחטבת עצים דסוכה ומחטבת עצים דמערכה ואפ"ה אמר רחמנא ליגלי א"ל כיון דאם מצא חטוב י)(אינו חוטב) לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא 3יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר מצוה דכתיב 3יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך כ)הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי 1ואשר יבא את רעהו ביער י)(מה יער) דאי בעי עייל ואי בעי לא עייל ואי סלקא דעתך מצוה מי סגיא דלא עייל אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא כל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוא אלא מעתה 4ואיש אשר יטמא ולא יתחטא אי בעי מיטמא אי בעי לא מיטמא מת מצוה דלא סגי דלא מיטמא הכי נמי דפטור שאני התם דאמר קרא

[לעדים ולדיינים] כדאמרי' בסנהדרין (דף כט.) ג)(במשנה תורה כתיב נמי כי לא שוגג הוא לו (ל) משום פרשה שנשנית) כך נראה למשי"ח:

טמא

היינו דקאמר להו ועוד. פירוש משמע דמעיקרא ה"א טעמא משום אם למסורת ונתר הכי קאמר ועוד כלומר אע"ג דס"ל שאם למקרא מ"מ הכא איכא למשמע מגזירה שוה ותימה דמעיקרא נמי לא תלי טעמא במסורת אלא משום דלא כתיב מעצו ואמר ה"ר יוסף בכור שור דהיא היא והק"ק וכי נאמר ונשל הכרזל מעצו דאי (ד) כתיב כן אז הוי מיושב לומר יש אם למקרא לקרות ונשל כדקרי וכדאמרי רבנן והלא לא נאמר אלא מן העץ ומ"כ אין לשון המקרא דקריין ונשל מיושב על זה אלא ודאי מן העץ מוכיח דיש אם למסורת שהוא ונישל כמו והסיר וזה הלשון מיושב על מן העץ דמן העץ המתבקע (ה) והשתא ניחא הא דקאמר ועוד וכן ו) פירש בסנהדרין גבי יראה ירא דמשמע שפיר ז)מן המסורת דהיינו ירא משום דפשטיה דקרא משמע דכתיב בתריה את פני האדון וגו' א"כ משמע ירא זכורך פני האדון והיינו לפי המסורת אבל לפי המקרא דקריין ירא הא"ל לפי האדון:

מהו דתימא בכח בחו דמי. ולא דמי לעץ המתבקע דהתם נגע במה שבידו בשעת התזת העץ אבל הכא שכבר יצא מידו בשעת התזת תמריס דמי שפיר לכח כחו אימא לא ליחייב קמ"ל:

לא צריכא אלא כו'. פירוש דמשמע לא צריך לאוקומא בסותר דהוא הדין בזורק ממש:

באשפה העשויה וכו'. והשתא מיירי ביום ובזורק לאשפה ולא בסותר כותלו ואע"ת ולינקוט באינה עשויה ליפנות כלל (ו) וגם בלילה איכא דמקרי ויתיב וכדקאמר השתא וי"ל דא"כ אנוס הוא דלית ליה לאוקומי אדעתיה הוא דמקרי ויתיב כיון שאינה עשויה ליפנות כלל אבל השתא (ז) בעשויה ליפנות בלילה אית ליה לאוקומי גם ביום הוא דמקרי ויתיב: **אף** ע"ג דגמיר מצוה קא עביד כו'. ואע"ת מ"מ קשה משליח ב"ד דכיון דאילו לקה כבר ולא מצוה קא עביד וכו' וי"ל דמ"מ איכא מצוה מתחילה מה שלין כן בחטיבת עצים דסוכה (ח) ואם מצאן חטובות לא היה שם חטיבת מצוה מעולם שהרי לא נחטבו לכך וליכא למימר נמי כיון דאילו לא חטיבת לאו מצוה היא וכו' דההיא לאו שליח ב"ד מיקרי ולא דמי לרבו ואכיו דלעולם שמו (ט) זה על בנו וזה על תלמידו: (לעיל) **בלא** איבה פרט לשונא. תימה אמאי איצטריך הא קרא תיפוק ליה דכתיב במשנה תורה והוא לא שוגג (י) וא"ע ושמא י"ל דבמשנה תורה נחזרת ונשנית בשביל דבר שנתחדש מיעבר והרבה פרשיות יש בענין זה במשנה תורה אבל לא קשה מולא אויב לו דבאלה מקטי דהוא איצטריך למימר אפילו (כ) לא אויב לו

יב א מיי' פ"ו מהלכות רוצח הלכה טו סמג עשין עה:
יג ב מיי' שם הל' יא:
יד ג ד מיי' שם הלכה ו: טו ה ו ז מיי' שם הל' ז:
טז ח מיי' שם הלכה ח:
יז ט מיי' שם הל' ט (וסמ"ג מהל' חובל הל' י"ט):
יח י מיי' פי"א מהל' שמיטין הלכה יז סמג לאוין עה:
יט כ מיי' פ"ה מהלכות רוצח הלכה ה ו סמג עשין עה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכא מעניינה דקרא. ע"כ עיין בסנהדרין דף פא בתוס': (ב) רש"י ד"ה כאב וכו' לדרך האמת הס"ד: (ג) ד"ה ומצא פרט וכו' פרט למצוי לפדות אם היתה וכו' להחזיר לו הס"ד: (ד) תוס' ד"ה הייני וכו' דלא הוה כמיב כן אז: (ה) בא"ד המתבקע קאמר והשתא ניחא וכו' דמשמע שפיר דיש אם למסורת דהיינו יראה משום דפשטיה דקרא משמע הכי דכתיב וכו' משמע יראה זכורך את פני האדון וכו' לפי המקרא דקריין יראה הא"ל: (ו) ד"ה לאשפה וכו' ליפנות כלל גם בלילה ואיכא דמקרי: (ז) בא"ד אבל השתא דעשויה: (ח) ד"ה אע"ג דגמיר וכו' דאם מצאן: (ט) בא"ד כמו עליו זה על בנו: (י) ד"ה בלא איבה וכו' לא בוגע לו וא"ע וכו' שנתחדש בה מיעבר: (כ) בא"ד ליעטרך למימר אפילו ולא ליריב לו דבמשנה תורה כתיב נמי כי לא שוגג הוא לו משום פרשה שנשנית כנ"ל. ועל מיגות אפילו ולא אויב לו ר"כ פי' שוגג גרע מנאויב ומי לא קרא הוה אמינא שוגג דוקא אינו גולה איצטריך ולא אויב לו לאוריי דאף אינו אויב לו הלכך גולה אבל אויב אינו גולה ואין להקשות השתא דכתיב ולא אויב לו נמה לי גולה איכה השתא אויב אינו גולה כל שכן שוגג דא"ל [והשאר חסר]: (ל) בא"ד משום פרשה שנשנית. ר"כ פי' תרמי קראי כתיבי גמ"ש לא שוגג לו ולא אצטריכו אלא משום פרשה שנשנית [והשאר חסר]:

רבינו חננאל (המשך)

השתא איזדמן ליה דומיא דהשיגה ידו: הזורק אבן לחצרו והרג אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה כו'. אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד. ומקשי עליה וממאי דהאי דכתב לחטוב עצים דרשות הן דלמא חטבת עצים למערכה או עצים לעשות סוכה דאינון מצוה ואפילו הכי גולה.

רבינו חננאל

יש אם למקרא סבירא ליה. אמר לך כתב למעלה לחטוב עצים וכתב למטה ונשל הכרזל מן העץ מה העצים הכתובים למעלה העצים המתבקעין הן אף עץ הכתוב למטה מן העץ המתבקע. וחכ"א גולה מאי טעמא ונשל כתיב מכל מקום ו) אמר רב פפא האי דשדא פיסא. פי' טיט שיבש ונעשה כאבן לדיקלא ואתר תמרי ואזול תמרי וקטול לרבי דמחייב בהתזת בקעת חייב דתמרי

במקום בקעת עומדין לרבנן כח כחו הוא ופטור. אלא לרבי כח כחו היכי הוי. כגון דשדא פיסא ומחייה לגדמא ג) ואזל גדמא ומחייה לכבסא פירוש סנסני (של) תמרים ג) ואתר תמרי אזול תמרי וקטול היינו כח כחו ופטור: הזורק אבן ברשות הרבים והרג הא ודאי מזיד הוא והאי דתנן גולה אוקימנא בסותר את כותלו. ירושלמי כגון שהיה כותלו גוהה והיה סותרו לאשפה העשויה להיפנות בה בלילה ואינה עשויה להיפנות בה ביום ואיכא דמיקרי יתיב ומיפנה בה פושע לא הוי דהא אינה עשויה להיפנות בה ביום אנוס נמי לא הוי דהא איכא דמיקרי ויתיב לפיכך גולה. ת"ר ומצא את רעהו פרט לממציא את עצמו מיכן א"ר אליעזר בן יעקב אם משיצאת האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקיבלה פטור. ואסיק'. האי ומצא מידי דהוה מעיקרא משמע דומיא דיער והאי דכתב ומצא כדי גאולתו מידי דלא הוה מעיקרא אלא

ו) כלומר אפילו אם מעצמו נשל ולא על ידי הענף: ב) גדמא. כ"ה ג"כ גירסת הערוך ערך גדם: ג) וכ"כ בערוך ערך כבס.